

Mekân, Kolektif Hafıza ve Yerinde Dönüşüm: Maddenin Halleri (2020)*

Tuncer Mert AYDIN**

Öz

Giriş ve Çalışmanın Amacı: Bu çalışma, yerinde dönüşüm çalışmalarıyla tekrar inşa edilmesi uzun yıllardır kamuoyunu meşgul eden Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde çalışanların ve hastanede tedavi gören hastaların günlük hayatlarını konu alan *Maddenin Halleri* (Deniz Tortum, 2020) belgeselini merkez eksenine koymaktadır. Çalışmada ilk olarak, kolektif hafıza, mekânın üretimi ve yeni materyalizm kavramlarına değinilmiş; sinema anlatısındaki yeri ve etkisi kısaca ele alınmıştır. Daha sonra belgeselin anlatı yapısı; görüntü oluşturma teknikleri, görsel kompozisyonlar ve mekân/hafıza ilişkisi üzerinden tartışılmıştır. Araştırmanın temel meselesi, filmin çıkış noktasını da barındırdığı için mekânın hafızasına dair yönetmenin bakış açısıdır.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve: Bu çalışmanın kavramsal/kuramsal çerçevesi Henri Lefebvre ve Maurice Halbwachs'ın mekân ve kolektif hafızaya dair teorileri üzerine kurulmuş, yeni materyalizm kuramları ile paralel şekilde ele alınmıştır. Öne sürülen kuramlar bağlantısında film üzerinden bir tartışma yürütülmüştür. Film hakkında farklı mecralarda araştırmalar bulunmaktadır fakat 6 Şubat 2023'te Türkiye'de meydana gelen depremler sonrasında olası İstanbul depremi tekrar tartışılmaya başlanmış, alınan bir dizi önlem ile filmin mekânı Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin mevcudiyeti yeniden tartışma konusu hâline gelmiştir. Araştırma, öncül araştırmalara kıyasla, film üzerinden Cerrahpaşa ve yerinde dönüşüm meselelerine güncel bir bakış açısı getirmektedir.

Yöntem: Bu çalışmada, interdisipliner bir yaklaşımla nitel yöntemler de temel alınarak bir söylem analizi yapılmıştır. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin mekânsal dönüşümü ve kolektif hafıza bağlamında toplumsal bellekteki yeri incelenirken, arşiv taraması ve film üzerine yayımlanan eleştiriler değerlendirilmiştir. Filmin anlatısal ve görsel unsurları, ilgili kuramsal çerçeveye dayalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca, yönetmen Deniz Tortum ile 17 Mayıs 2023 tarihinde yarı-yapılandırılmış bir görüşme yapılmış, önceki röportajları da

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 16.07.2024 **Kabul/Accepted:** 24.09.2024

* Bu araştırma, 19 Ekim 2023 tarihinde, Uluslararası Kısa Film, Video ve Fotoğraf Sempozyumu'nda, "Maddenin Halleri Belgeseli Üzerinden Sinemada Mekân Kimliği ve Kolektif Hafıza Analizi" başlığı ile sunulmuştur.

** Arş. Gör., İzmir Ekonomi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Sinema ve Dijital Medya Bölümü, İzmir, Türkiye.

E-posta: tuncer.mert@ieu.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0002-5609-4902>

çalışmaya dâhil edilerek, filmdeki mekân-hafıza ilişkisi, yeni materyalizm ve politik temsiller bağlamında derinlemesine incelenmiştir.

Bulgular: Çalışmada elde edilen bulgular, filmin, mekânın toplumsal hafızayla ilişkisi açısından sosyo-politik bir eleştiri içerdiğini göstermektedir. Ayrıca, yönetmenin sinemasının gözlemci rolü ve bu sayede ortaya çıkan deneyime dayalı sinema algısı, mekâna dair derinlemesine bir bakış sunmaktadır.

Sonuç: Sonuç olarak Maddenin Halleri, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yaşanan gündelik hayatı ele alırken, mekânın toplumsal bellekteki yerini ve bu yerin dinamiklerini anlamak için bir kaynak niteliğindedir. Yapılan analizler, belgeselin, toplumsal hafızanın ve mekânın sinemada temsili üzerine önemli bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Kolektif hafıza, Yeni materyalizm, Kentsel dönüşüm, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Belgesel sinema, Maddenin Halleri

Space, Collective Memory and On-Site Transformation: Phases of Matter (2020)

Abstract

The Purpose of the Study: This research centers on the documentary *Phases of Matter (2020)*, which explores the daily lives of staff and patients at Cerrahpaşa Faculty of Medicine. The reconstruction of the faculty through on-site transformation has been a subject of public concern for many years. Initially, the concepts of space and collective memory are addressed, and their place and impact within the cinematic narrative are discussed. Thereafter, the documentary's formal and experimental narrative, image production techniques, visual compositions, and the relationship between space and memory are analyzed. The director's perspective on the memory of space, which also constitutes the film's basis, forms the essence of the study.

Conceptual/Theoretical Framework: The conceptual/theoretical framework of this study is based on Henri Lefebvre's and Maurice Halbwachs' theories on space and collective memory, and it has been approached in parallel with new materialism theories. A discussion of the film has been conducted in connection with the proposed theories. Various studies have been conducted on the film. However, following the earthquakes in Turkey on February 6, 2023, the earthquake risk in Istanbul has been brought back into discussion. Therefore, a series of precautions have been taken, and the existence of Cerrahpaşa Faculty of Medicine's buildings, the place of the film, has once again become a controversial topic. This research offers an updated perspective on Cerrahpaşa and on-site transformation issues through the film compared to previous studies.

Method: In this study, a discourse analysis was conducted based on qualitative methods with an interdisciplinary approach. While examining the spatial transformation of Cerrahpaşa Faculty of Medicine and its place in collective memory within the context of social memory, archival research and critiques published about the film were evaluated. The narrative and visual elements of the film were analyzed within the framework of relevant theories. Additionally, a semi-structured interview was conducted with

the director, Deniz Tortum, on May 17, 2023, and his previous interviews were also included in the study. The relationship between space and memory in the film, as well as its connections to new materialism and political representations, were analyzed in depth.

Findings: The findings of the study reveal that the film offers a socio-political critique within the context of the relationship between space and collective memory. Additionally, the observational role of the director's cinema and the resulting experiential film perception provide an in-depth perspective on space.

Conclusion: To conclude, *Phases of Matter* serves as a valuable resource for understanding the place and dynamics of space in collective memory while exploring everyday life at Cerrahpaşa Faculty of Medicine. The analyses reveal that the documentary is an important work on the representation of collective memory and space in cinema.

Keywords: Space, Collective memory, New materialism, Urban transformation, Cerrahpaşa Faculty of Medicine, Documentary film, *Phases of Matter*

1. Giriş

2015 – 2018 yılları arasında üç yıla yayılan bir süreçte çekilen, dünya prömiyerini Ocak 2020'de Uluslararası Rotterdam Film Festivali'nde gerçekleştiren, 53. SİYAD Ödülleri'nde En İyi Uzun Metraj Belgesel kategorisinde aday gösterilen, 57. Antalya Altın Portakal Film Festivali ve 39. İstanbul Film Festivali'nde En İyi Ulusal Belgesel Film ödülünü kazanan ve çok sayıda ulusal/uluslararası festivalde seçki alan *Maddenin Halleri* (2020), 1989 yılında İstanbul'da doğan yönetmen ve medya sanatçısı Deniz Tortum'un üçüncü uzun metraj filmidir. Belgeselin kısa özeti resmi internet sitesinde şu şekildedir:

"Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde geçen *Maddenin Halleri* hastaneyi evi bellemiş doktor, hemşire ve tüm sağlık çalışanlarının gündelik hayatlarına, hastanenin bitmek bilmeyen koridorlarına ve solmuş binalarına ve ölümü itinayla hafifletmeye çalışan mizahına odaklanıyor. Film doktor odalarında, ameliyathanelerde ve sağlığı yerinde olanların girmeye tenezzül etmeyeceği köşelerde dolanarak hastanedeki yaşamı anlamaya çalışıyor. Hastahanedeki 2018'den beri süren 'yerinde dönüşüm' çalışmalarında 'ömürleri bittiği' gerekçesiyle yıkılan binaların son zamanlarına da tanıklık eden belgesel; sağlık çalışanlarının hastane çatısı altında olup bitenle başa çıkabilme yetilerini, hastaların beden ile kurdukları kırılgan ilişkiyi ve hemen dışarıdaki Türkiye'yi de izliyor" (Maddenin Halleri İnternet Sitesi, t.y.).

Filmin görüntü yönetmenliğini de üstlenen Deniz Tortum (2020), *Maddenin Halleri*'nin *deneyimsel* bir film olduğundan bahsederken, kameranın kimi zaman Cerrahpaşa'da staj yapan bir tıp fakültesi öğrencisi gibi etrafı gözlemlerken kimi zaman hastanenin hayaleti suretine büründüğünü ve koridorlarda dolaştığını belirtmiştir. Bu sayede, farklı öznellikler arasında gidip gelen ve filmin anlatısının temelinde oturan kamera hareketlerinin, insanlarla ve mekânla nasıl etkileşim kurduğu film boyunca irdelenmiştir. Kullanıcı algısının ve psikolojik durumunun yansımalarının mekânla doğru orantılı olduğu düşünüldüğünde, Tortum'un yönetmen olarak filmin mekânına düşünsel yaklaşımı ve görüntü yönetmeni olarak mekânla deneyime dayalı olarak kurduğu/kurmamızı sağladığı ilişki, belgeseli, mekâna ve hafızaya dair yorum yapmamız için açık bir kaynak hâline getirmektedir.

Bu çalışmada, Deniz Tortum'un Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ile ilişkilendirilebilecek kişisel bağlarından da yola çıkılarak, bu yapının ve ortaya çıkardığı olguların mekân ve hafıza kavramları bağlamında neyi ve/veya neleri temsil ettiği araştırılacaktır. *Giriş*'ten sonra gelen *Kavramsal Çerçeve* bölümünün alt başlıklarında mekânın tanımı, mekânın üretimi, yeni materyalizm ve sosyal gruplar ile toplumsal bellek bağlantısı Henri Lefebvre ve Maurice Halbwachs'ın kuramları üzerinden oluşturulacak; ayrıca Cerrahpaşa semtinin ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin geçmişi ve bugününe dair yapılan arşiv taraması üzerinden toplumsal hafızadaki yeri ve önemi irdelenecektir. Daha sonra *Araştırmanın Metodolojisi* açıklanacak, *Tartışma* ve *Bulgular* ilgili kuramlarla bağlantılı olarak belgesel üzerinden sürdürülecektir. Tüm bu konular dâhilinde, filminden çıkarılabilecek politik alt anlamlar, film hakkındaki eleştiriler ve yönetmenin yorumları ışığında belgesel ile ilişkilendirilecektir.

2. Kavramsal Çerçeve

Mekân, Kolektif Hafıza ve Yeni Materyalizm

Tarih boyunca sosyologlar, antropologlar, tarihçiler ve felsefeciler gibi birçok farklı disiplinden gelen sosyal bilimci tarafından araştırılan, öne sürülen farklı tanımlamaları ile sorgulanan, düşünülen ve kurgulanan mekân, içinde yaşanan deneyimleri var eder. Modern insanın deneyimlediği mekânlar, yalnızca içinde bulunulan veya yaşanan yerler olarak kalmaz hem insanlar mekânı şekillendirir hem de mekânlar insana yön verir. İnşa ettiği ve düzenlediği mekânlara çeşitli anlamlar yükleyen insan, ihtiyaç ve inançları doğrultusunda mekânları sürekli olarak yeniden kurgular. Mekânlar, toplumsallaşma ile yeni anlamlar kazanırken, günlük yaşamı düzenleyen kurallar ve uygulamalarla birlikte toplumsal yaşamı düzenlemek için de bir işlev üstlenir (Solak, 2017, s. 14-34).

Hiçbir zaman sabit olmayan mekân, maddesel varoluşu dışında, belirli bir fiziksel veya sosyal alana atfedilen özellikleri, anlamları ve çağrışımları da ifade eder. Bu sayede, toplumların algılarını, davranışlarını ve kimliklerini şekillendirir. Toplumlar değiştikçe ve dönüştükçe mekânlar

yeni anlamlar kazanır veya anlamlarını yitirir. Yani esasında mekânlar, tarihsel olaylar, kültürel olgular, sosyal etkileşimler gibi çeşitli faktörler ve bunların neticesinde oluşan farklı hafızalar dâhilinde bazı kimlikler edinir. Çoğu zaman kolektif bir bilinçle oluşan bu hafızalar, bir grup veya toplum içindeki geçmiş olayların, deneyimlerin ve kültürel paylaşımların ortak zeminde kesişimi anlamına gelir. Kolektif hafıza, kültürel etkileşimler, sosyo-politik olgular ve nesiller boyunca süregelen bilgi aktarımları gibi yollarla ortaya çıkar.

Kolektif hafızaya dair güncel çalışmalar Fransız sosyolog Maurice Halbwachs ile başlar. Halbwachs, sosyal gruplar ile hafıza arasında bir bağlantı kurarken, insanı, toplumsal ilişkilerinden ayırarak soyut bir varlık olarak ele alan psikoloji alanındaki çalışmalarını eleştirir ve belleğin kolektif bir şekilde toplum içerisinde inşa edildiğini ileri sürer (Çavdar, 2017, s. 239). Yerlerin ve mekânların da kolektif hafızanın inşasında kritik bir rol oynadığını söyleyen Halbwachs, bunların sadece fiziksel yapılar olmadığını, aynı zamanda toplumsal belleğin somutlaştığı, şekillendiği ve nesiller boyu aktarılan hatıraların korunduğu alanlar olduğunu belirtir. Sonuçta belirli kesimlerin bulunduğu/yaşadığı mekânlar, üzerinde istenildiği gibi yazı yazılıp silinebilen bir kara tahta gibi değildir. Çünkü bir kara tahta, üzerine daha önce ne yazıldığını umursamaz ve üzerindeki istenildiği gibi silinip yeni şeyler tekrar yazılabilir. Ancak mekân ve toplum, bir diğeri özelliğini taşır ve birbiriyle özdeşleşir. Mekânın her bir parçası, toplumlarının yapısının ve yaşamının, en azından içinde en istikrarlı olanın çeşitli ve farklı yönlerine karşılık gelir (Halbwachs, 1980, s. 129). Kolektif hafıza da toplumun geçmişini ve ortak deneyimlerini hatırlama ve anlama biçimi olarak, bu mekânlar aracılığıyla güçlenir ve süreklilik kazanır. Halbwachs'ın kuramlarına dayanan ve ardıl hafıza çalışmaları arasında genel kabul gören bu kavramsal miras, mekânın -özellikle de anısal bir öneme sahip olan belirli mekânların- geçici olabilecek bir şeye kalıcı olma kapasitesi kazandırarak kolektif hafızanın temellendirilmesine hizmet ettiği fikridir (Allen ve Brown, 2011, s. 314).

Henri Lefebvre, mekâna ilişkin çalışmalarında *mekânın üretimi* olgusu üzerinde durur. Molotch, Lefebvre'in mekânın üretimi kavramına dair, insanların geçim, tatmin ve ailevi huzurlarını güvence altına almak için "duyuların mantığını" takip ederek ellerinden geldiğince uyumlu bir çevre oluşturarak yaşamlarını sürdürdüğünü; Lefebvre'in kapitalist yapaylıkla ilişkilendirdiği mekânın, bir "ürün" yerine, günlük yaşamın hissedilen ihtiyaç ve dürtülerinden organik olarak ortaya çıkan işlenmiş bir "eser"e benzediğini (1993, s. 889) söyler. Bu çerçevede mekân, yalnızca fiziksel bir yapı değil, insan deneyimlerinin, ilişkilerinin ve tarihsel süreçlerin bir yansıması olarak şekillenir. Mekânın üretimi, "mekânı kendi içinde bir şey olarak alıp incelemekten öte, toplumsal bağlamına ve üretim süreçlerine yerleştirmeyi işaret eder. Mekân (ve zaman) *toplumsal* olarak üretilir" (Avar, 2009, s. 7). Mekânın üretiminin birbirinden ayrılmaz üç kurucu anı vardır. Bunlar yaşanan mekân (*l'espace vécu; lived space*), algılanan mekân

(*l'espace perçu; perceived space*) ve tasarlanan mekândır (*l'espace conçu; conceived space*). Bu bağlamda,

"mekan ne salt bir soyutlama ve nesne, ne de sadece somut, fiziksel bir şeydir. Bütün boyutları ve biçimleriyle, hem kavram hem de *gerçekliktir*, yani, *toplumsaldır*. Bu yüzden, ilişkiler ve biçimler bütünüdür. Yine, cansız, sabit, durağan değil, canlı, değişken ve akışkandır. Sürekli diğer mekânlara uzanır ve geri döner, onlarla birleşir ya da çatışır" (Avar, 2009, s. 8).

1990ların ikinci yarısından itibaren tartışılmaya başlanan ve antroposentrik (insan-merkezci) olmayan bir gerçeklik anlayışına dayanan yeni materyalizm, insanları ve insan dışındaki canlı ya da cansız varlıkları hiyerarşik olmayan bir bakış açısıyla ele alır. Yeni materyalizmin temel prensipleri, maddenin yeni bir kavranışını ortaya koymakla birlikte, bu düşünce akımının getirdiği en büyük yenilik, maddeyi edilgen ve durağan bir yapı olarak görmekten vazgeçilmesidir. Klasik materyalizmin maddeye yüklediği pasif ve sabit niteliklerin aksine, yeni materyalizm maddeyi "canlı", "hareketli", "dinamik" ve "fail" bir varlık olarak düşünür (Gamble vd., 2019, s. 111). Bu bağlamda, yeni materyalistler, maddenin aktif, kendi kendini yaratan (self-creative), üretken ve öngörülemez olduğunu sürekli olarak vurgularlar. Maddenin yeniden kavranışı, maddeselliğin her zaman "salt" maddeden fazlası olduğunu ileri sürer (Coole ve Frost, 2010, s. 9); madde sadece fiziksel bir varlık olmaktan öte, sürekli bir dönüşüm ve üretim sürecine sahiptir.

Yeni materyalizmdeki bu kavrayış, Henri Lefebvre'in mekânın toplumsal bir ürün olarak sürekli değişen ve akışkan bir yapı olduğu fikriyle örtüşür. Lefebvre, mekânı yaşanan, algılanan ve tasarlanan boyutlarıyla ele alırken mekânın toplumsal ilişkilerle şekillendiğini vurgular. Yaşanan mekân, bireylerin günlük hayatlarındaki deneyimlerini ifade ederken, algılanan mekân bu deneyimlerin toplumsal anlamlandırma süreçlerini yansıtır. Tasarlanan mekân ise iktidar ve planlama süreçlerinin mekâna yön verdiği boyuttur. Lefebvre'in bu üçlü mekân anlayışı, maddenin ve mekânın sabit ve edilgen varlıklar değil; aktif, toplumsal etkileşimler ve dönüşümler yoluyla yeniden üretilen süreçler olduğunu öne sürer (Lefebvre, 1991).

Bu kuramsal çerçevede, Halbwachs'ın kolektif hafıza kuramı da mekânın toplumsal olarak deneyimlenmesi ve anlamlandırılması ile yakından ilişkilidir. Kolektif hafıza, bireylerin mekânla olan ilişkilerini toplumsal gruplar içinde şekillendirdikleri ve bu deneyimleri toplumsal hafıza aracılığıyla aktardıkları bir süreç olarak tanımlanırken; Lefebvre'in mekânın üretimi teorisi, Halbwachs'ın kolektif hafıza kuramıyla birleştiğinde, mekân ve hafızanın toplumsal bağlamda karşılıklı olarak nasıl şekillendiğini ve yeniden üretildiğini açıklamaya olanak tanır. Bu iki kuram,

mekânın toplumsal pratikler ve hafıza süreçleriyle nasıl ilişkilendirildiğini ve sürekli bir devinim içinde toplumsal anlamlarla nasıl yüklendiğini açıklar.

Kısacası, hem yeni materyalizm hem de Lefebvre ve Halbwachs'ın kuramları, maddenin ve mekânın dinamik, toplumsal olarak şekillenen ve yeniden üretilen süreçler olduğunu vurgular. Maddesellik ve mekân statik değil, toplumsal etkileşimler ve hafıza aracılığıyla sürekli dönüşen yapılardır.

Cerrahpaşa'nın Tarihi ve Sinemada Mekân

İstanbul'un Tarihi Yarımadasının içindeki Yedinci Tepe'de, Marmara Denizi'ne doğru alçalan eğimli bir arazi üzerinde yer alan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yerleşkesi (Dinç, 2020, s. 1) zaman içinde, hiç şüphesiz ki, Cerrahpaşa semtinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. *Maddenin Halleri*'nin ve filmin ortaya çıkışına öncü olan tüm tartışmaların ortak noktası da semt ile tıp fakültesinin bu ayrılmaz bütünlüğüdür. Semt, ismini iki farklı Osmanlı padişahı devrinde sadrazamlık yapmış bir hekim olan Cerrah Mehmed Paşa'dan (ö. 1604) alır. İstanbul Tıp Fakültesi ile birlikte Türkiye'nin en eski tıp fakültesi olan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin, bir eğitim kurumu olarak temeli 1827'de açılan ve ismi kısaca Tıphane olan Tıphane-i Amire'ye (Darü'-Tıbb-ı Amire) dayanmaktadır (Dinç, 2020, s. 5). İlk olarak, Vezneciler'de, Tulumbacıbaşı Konağı'nda faaliyete geçen ve 1836 yılında Topkapı Sarayı yakınındaki Otlukçu Kışlası'na taşınan bu köklü eğitim kurumu, 1911 yılında şimdi bulunduğu konuma geçmiştir (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Tarihçe, t.y.).

Şarkılara, kitaplara ve filmlere konu olmuş olan fakültenin Cerrahpaşa'ya taşınması, farklı kaynaklarda Takeddin, Takiddin veya Takiyeddin olarak da geçen Taküyiddin Paşa Konağı'nın 1893'te yaşanan kolera salgını nedeniyle İstanbul Belediyesi tarafından hastaların tedavisi ve tecridi amacıyla Nisan 1894'e kadar geçici kolera hastanesi olarak kullanılmasıyla olmuştur. 1909 yılında yenilenen konak, 23 Temmuz 1910'da Cerrahpaşa Belediye Hastanesi olarak açılmış, daha sonra, bu ahşap konak yerine 1911 yılında iki bina yapımına başlanmış, 1915'te ise yeni hastane 150 yatakla hizmete başlamıştır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, t.y.). Filmde, on dokuzuncu yüzyıldan bugüne hasta tedavi etmeye ayrılmış bu çevreye/mekâna dair oluşan hafıza, 1970'li yıllarda inşa edilen, filmin çekildiği dönemde *yıkılması tartışılan* ve günümüzde boşaltılan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi monoblok binalarındaki hasta odalarından ameliyathanelere, doktor ofislerinden hastane morguna uzanan geniş bir çerçevede aktarılmıştır.

Sinemada mekân, yalnızca kurgusal çevrelerin film içinde nasıl kullanıldığıyla alakalı değil aynı zamanda mekânın film içinde kendi başına neyi temsil ettiğiyle de alakalıdır. Özellikle belgesel ve deneysel filmlerde, mekânın, anlatının öznesi olduğu birçok örnek bulunur. Yıkılmış

yapılar veya boş sokaklar kurmaca bir anlatı içinde toplumsal bir çöküş hikâyesini desteklemek için kullanılabilirken gerçekten yıkılmış bir yapının hikâyesi bir belgeselin başlı başına anlatısını oluşturabilir. *Maddenin Halleri* de bu çerçevede ikinci kategoride yer alır. Belgeselin anlatısının öznesi olan tıp fakültesi ve semt, bulunduğu bölgeye ve kültüre atıfta bulunarak sosyal ve tarihsel bağlara işaret eder. Esasında, Cerrahpaşa'da oluşan bu bağları arşive dayalı bilgileri araştırmadan film üzerinden de anlamak mümkündür. Zaten semt ve fakülte üzerine toplumun ortak bir bilinçle oluşturduğu, yadsınamayacak bir hafıza vardır. Burada arşive dayalı veriler arasında bulunmayacak bir diğer şey, belki de Cerrahpaşa'nın ne kadar eski bir kurum olduğuyla bağdaşan ve bu kurumun içinde oluşan, işlerine tutkuyla bağlı sağlık çalışanlarının ve iyileştirmeye çalıştıkları hastaların portresidir. Bu bağlamda, belgesel, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin mekânsal ve kültürel dokusunu gözler önüne sererken, aynı zamanda bu mekânın toplumun hafızasındaki yerini de ortaya koyar. Mekânın yalnızca fiziksel bir yer olmadığı, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bir anlam taşıdığı; sağlık çalışanlarının günlük yaşamları, hasta-hastane ilişkileri ve bu dinamiklerin oluşturduğu kültür film boyunca gösterilir. Bu anlatı, seyirciye Cerrahpaşa'nın kendine özgü dünyasını ve burada yaşananları yakından tanıma fırsatı sunarken yalnızca hastanenin değil, dışarıdaki Türkiye'nin de bir portresini çizer.

Resim 1. *Maddenin Halleri*'nde Cerrahpaşa'nın Monoblok binaları

Hastane içinde ülke gündeminden kopmayan hastalar, olan biteni televizyondan takip edip kendi aralarında bunların kritiğini yaparken, yerleşkenin hemen yanı başındaki alanda düzenlenen mitingi de dinlemek zorunda kalırlar. Çalışanlar ve hastalar -belki de- izole bir

ortamdadır fakat ülkenin gerçekleri bu izole ortamı da içine alır, dış dünyadan bir kaçış ve kopuş imkânsız hale gelir. Belgesel, Cerrahpaşa'nın dışındaki bu dinamikleri de ele alarak hem bireysel hem de kolektif hafızanın nasıl şekillendiğini gözler önüne serer. Bu anlamda, belgesel, izleyiciye yalnızca bir sağlık kurumunun iç işleyişini değil, aynı zamanda bu kurumun toplumsal ve politik bağlam içerisindeki yerini de anlatır. Yönetmen Deniz Tortum, doğumundan bugüne, yıllar içinde kuruma dair edindiği bakış açısı yoluyla, izleyiciye bu karmaşık ilişkiler ağını ve mekânın anlamını aktarır.

Belgeselde, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin mekânsal ve kültürel dokusu yansıtılırken, aynı zamanda bu mekânın kolektif hafıza ile bağlantısı da ele alınır. Mekânın yalnızca fiziksel bir alan olmadığı, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel anlamlarla yüklü olduğu belgesel boyunca vurgulanarak, izleyiciye bu bağlamda zengin ve düşündürücü bir deneyim sunulur.

3. Yöntem

Maddenin Halleri'nin seyirci karşısına çıktığı yıl ve devamında film üzerine birçok eleştiri yazılmış, filme dair tartışmalar yürütülmüş, yönetmen röportajlar vermiş ve söyleşiler düzenlemiştir. Fakat filmin yapımı tamamlandıktan ve film dağıtıma çıktıktan kısa bir süre sonra COVID-19 salgını ortaya çıkmış, neredeyse tüm sinema salonları kapanmış, film festivalleri ertelenmiş veya iptal edilmiştir. 2020'nin Ocak ayında Uluslararası Rotterdam Film Festivali'nde gösterildikten sonra Uluslararası Berlin Film Festivali'nde de gösterimi yapılması planlanan film, salgın nedeniyle hem Berlinale'den hem de diğer birçok festivalden uzak kalmıştır (Tortum, kişisel görüşme, Mayıs 2023). 2020 yılından bu yana, Türkiye'de ve dünyada yaşanan birçok gelişme filmin yeniden bir araştırma konusu oluşuyla ilişkilendirilebilecek olsa da bu çalışmanın çıkış noktası 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de gerçekleşen depremlerdir.

Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) verilerine göre, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde saat 04.17'de 7,7 (Mw) büyüklüğünde yıkıcı bir deprem meydana gelmiş, yaklaşık 9 saat sonra, saat 13.24'te, Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde 7,6 büyüklüğünde ikinci bir yıkıcı deprem daha olmuştur (Ekici, 2023, s. 8). Türkiye ve Suriye'de geniş bir çevreyi etkileyen bu depremler tüm dünyada yankı bulmuş, her iki ülke için büyük yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Ayrıca meydana gelen depremler, uzun yıllardır beklenen İstanbul depreminin de kamuoyunda tekrar yer bulmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, *Maddenin Halleri* belgeselinin çıkış noktalarından biri olan, Fatih'te bulunan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi binalarının yıkılması meselesi tekrar gündeme gelmiş, konu hakkında yeni somut adımlar atılmıştır. 5 Mayıs 2018 tarihli, 30425 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren kanun ile İstanbul Üniversitesi'nden ayrılarak *İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa* ismiyle yeni bir üniversite hâline gelen kurumun rektörü Prof. Dr. Nuri Aydın, konu hakkında,

"Yaşanan son depremlerden sonra, betonarme bina stokumuzun değerlendirilmesi üniversitemiz ekipleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde, tüm dâhili ve cerrahi bilimleri içerisinde barındıran toplam 17 ayrı binadan oluşan Monoblok binalar kompleksi ile Uğur Derman binası, yemekhane binası ve öğrenci yurt binalarının emniyetle hizmeti yerine getirecek güvenlik seviyesine sahip bulunmadığı ve bu binaların risk taşıdığı tespit edilmiştir. Acil ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları birimi haricindeki tüm erişkin ayaktan ve yatan hasta kabulü ve tüm ameliyatlara durdurulmuştur" (Çalışkan ve Uran, DHA, 2023)

açıklamalarını yapmıştır. 2023 yılının Eylül ayında ise tıp fakültesi binalarının yerinde dönüşüm ile yenilenmesi kapsamında bir tören düzenlenerek inşaat çalışmalarına başlanmıştır. Tüm bu sebeplerden dolayı, film hakkında yeni yorumlar ve eleştiriler yapmak, filmi mevcut eleştirilerden farklı bağlamlarda ele almak mümkün olmuştur. Filmin, ilgili kuramlar üzerinden analizi yapılırken şu araştırma soruları öne çıkmıştır:

- Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin dönüşümü, kolektif hafıza ve toplumsal bellek açısından nasıl bir anlam taşıyor?
- *Maddenin Halleri*, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin gündelik hayatını ve mekânsal dönüşümünü hangi sosyo-politik eleştirilerle seyirciye sunuyor?
- Belgesel, yeni materyalizm kuramı bağlamında mekân ve maddesellik arasındaki ilişkiyi nasıl ele alıyor?
- Mekânın fiziksel dönüşümü, mekânın üretimi sürecinde ve kolektif hafızada nasıl bir kırılma ya da süreklilik yaratıyor ve bu süreç belgeselde nasıl temsil ediliyor?

Analiz için, literatüre dayalı bilgiye ek olarak geçmişten günümüze, eski ve yeni Cerrahpaşa Tıp Fakültesi hakkında arşive dayalı bir araştırma yapılmış, çıkan haberler araştırılmıştır. İlgili kavramların ele alınışı ve haberler, Cerrahpaşa'ya ve bulunduğu değerli araziye karşı politik bir bakış açısını ve yorumu da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında, 2020 ve 2021 yıllarında yayımlanmış film eleştirileri de çalışmaya referans olmuştur. Bu verilere dayalı araştırmalar neticesinde film üzerinden bir söylem analizi yürütülmüştür. Ayrıca yönetmen Deniz Tortum'un geçmiş yıllarda gerçekleştirdiği söyleşiler incelenmiş ve kendisi ile 17 Mayıs 2023 tarihinde yarı-yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede, Tortum'a, daha önceki söyleşilerine dair sorular yöneltilmiş, mekân, kolektif hafıza ve görüntü bağlantıları irdelenmiş, filmdeki imgelerin ve metaforların politik anlatıları tartışılmıştır. Yönetmene, çalışmanın muhtemel faydaları yazılı ve sözlü olarak aktarılmıştır.

4. Tartışma ve Bulgular

2000'li yılların ortalarından beri kısa film üreten Deniz Tortum'un çok da eskiye dayanmayan uzun metraj belgesel yönetmenlik kariyeri Can Eskinazi ile birlikte yönettiği *Anadolu Turnesi* (2018) ile başlar. Bu film, bir rock grubunun Anadolu'da çıktığı turneyi merkeze alarak, grubun kafasına estiği gibi yaşayan üyeleri ile toplumsal örf ve adetlerine bağlı Anadolu insanının çatışmasını ve siyasal dönüşümün eşliğindeki Türkiye'yi anlatır¹ (MUBI, t.y.). Yönetmenin öne çıkan iki uzun metraj belgeseli hariç kariyerini şekillendiren diğer önemli işleri deneyime dayalı ürettiği işlerdir. Sanal gerçeklik belgeselleri *Eylül 1955* (Deniz Tortum, 2016), *Selyatağı* (Deniz Tortum, 2018) ve *Shadowtime* (Deniz Tortum ve Sister Sylvester, 2023) Tortum'un sinemada deneyimlenebilirliğe verdiği önemi gösterir. Yönetmenin sinemada deneyime verdiği önemin temelinde, izleyiciyi yalnızca gözlemci bir konumda bırakmak yerine, onu hikâyenin aktif bir parçası haline getirme arzusu yatar. Sanal gerçeklik projeleri, izleyicinin mekânda ve zamanda özgürce dolaşabilmesine olanak tanıyarak, geleneksel sinema izleme deneyiminden daha derin bir etkileşim sağlar. Bu sayede Tortum, sinemanın sınırlarını genişletip izleyiciye sadece bir hikâye izlemek değil, onu hissetme ve yaşama fırsatı sunar. Zaten bu makalenin konusunu oluşturan Maddenin Halleri'nin de "daha deneyimlenebilir" bir versiyonu vardır: *Kesit* (Deniz Tortum ve Alican Çamcı, 2023). Esas eserin yerleştirmelerle güçlendirilmesi, mekânsallaşan anlatılarla yükselen bilinç ve genişleyen algı biçimi *Kesit*'te kullanılmıştır. Günümüzde, belki de güncel sanat formları ve genişleyen sinemanın geleneksel mecraları zorlaması sonucu Tortum, geçmişten beri aşına olduğu² bu yeni formlara çok kolay adapte olmuştur. Bununla birlikte, yönetmenin sinemasındaki deneyimlenebilirlik bu sayede mekân ile de doğrudan ilişkilendirilebilir. Nihayetinde, sanal gerçeklik filmleri, orada -yani mekânda- var olma hissi oluşturmak için üretilir. Tortum, kendi deyimiyile tüm bu işlerinde *bedenselleşme* ve *kamera ile bedenselleşme* ilişkisini irdeler.

Günümüzde sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR), genişleyen sinema ve mekân, madde ve toplum tartışmaları, giderek artan bir biçimde yeni materyalizm kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Yeni materyalizm, maddenin kendi kendini yaratan, üretken ve öngörülemez bir yapıda olduğunu vurgularken, bu anlayış Lefebvre'in toplumsal, canlı, değişken ve akışkan mekân kavramı ile ilişkilendirilebilir. Tortum'un sanal gerçeklik filmleri, izleyicinin pasif bir gözlemci olmaktan ziyade aktif bir katılımcı haline geldiği "deneyimlenebilir

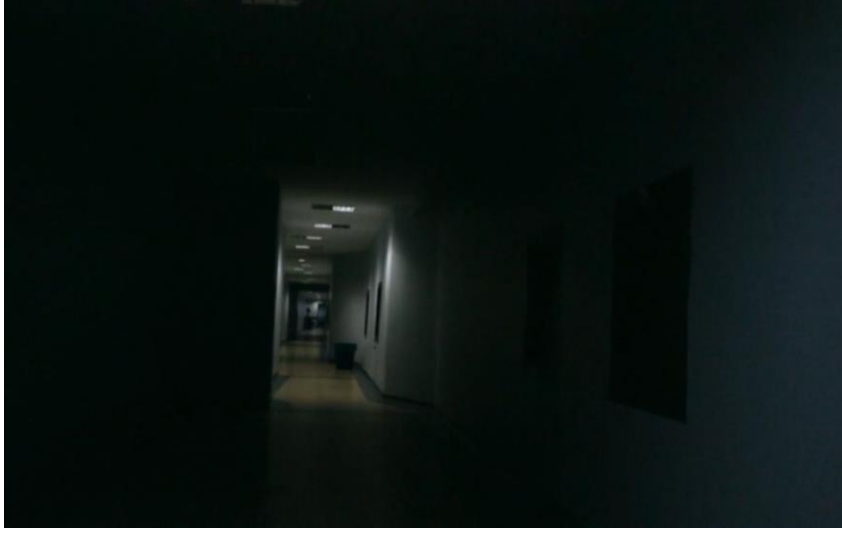
¹ Tortum'un iki uzun metraj belgeselinin sinopsisinde de, filmin ana konusu dışında belirttiği "Türkiye'yi anlatır" ve "Türkiye'yi izliyor" ifadeleri ortak nokta olarak dikkat çekicidir.

² Tortum'un 2016 yılında, MIT'de Karşılaştırmalı Medya Çalışmaları Programı'nda tamamladığı yüksek lisans tezinin başlığı "Somutlaştırılmış Montaj: Sanal Gerçeklikte Yakınlığın Yeniden Değerlendirilmesi"dır. Bu tezin bir parçası olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin lazer taramasıyla nokta bulutu verilerinden oluşturulan *tek girişi ve iki çıkışı olan bir Hastane*, bir sanal ortam (virtual environment) yaratılmıştır (Tortum, 2016, s. 25).

mekân" anlayışını benimsemektedir. Bu filmler, her bir izleyicinin bakış açısına göre farklı ve öznel bir anlatı üretmesini sağlar; dolayısıyla klasik sinemanın lineer anlatısından ayrılan en belirgin yön, sanal gerçeklik ortamında hikâyenin nasıl ele alınacağına öngörülemezliğidir. İzleyicinin hangi öğeler üzerinde duracağı, nereye bakacağı ve neye dikkat edeceği bireysel tercihler doğrultusunda şekillenir, bu da her izleme deneyimini özgün kılar. Bununla birlikte, *Maddenin Halleri*'nin ismindeki madde kavramı da bu bağlamda ele alındığında, yerleşkenin adeta canlı bir organizma gibi aktif olduğu ve kendini sürekli yeniden ürettiği fikrine ulaşılabilir. Üç yıl süren çekim süreci sonucunda film, izleyicilere bu mekânın farklı durumlarını ve değişen hâllerini sunar. Filmdeki doktor, imam, temizlikçi ve hasta gibi farklı karakterlerin deneyimleri üzerinden, yerleşke içindeki farklı toplumsal roller ve mekânsal dinamikler gözlemlenebilir hale gelir. Bu yaklaşım, izleyicilere mekânın ve toplumsal ilişkilerin sürekli dönüşüm halinde olduğu bir yapıyı görme ve anlama olanağı yaratır.

Ürettiği işlerde biçimsel ve içeriksel olarak tutarlı ve kendine özgü bir anlatı dili geliştiren Tortum, ister sanal gerçeklik belgeseli ister klasik belgesel formunda olsun, her zaman izleyiciyi aktif bir katılımcı olarak konumlandırır. *Maddenin Halleri*'nde bu aktif katılım, gözlemci kameranın kullanımıyla başlayan bir süreçle sağlanır. Tortum'un sinematografik tercihleri, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve çevresinin mekânsal algısına, üretimine ve bu mekânın kavranışına dair derinlikli bir anlatı ortaya çıkarır. Yönetmen, izleyicinin aktifliğini belgesel formatında, izleyiciye düşünsel bir alan açarak kurar. Film boyunca değişen kamera dili, izleyiciyi mekânla olan ilişkisine dair farklı algılamaya yönlendirir. Başlangıçta daha mesafeli ve gözlemci bir bakış açısı sunan kamera, filmin ilerleyen bölümlerinde izleyiciyi adeta hastane koridorlarında dolaşan görünmez bir hayaletle dönüştürür. Bu teknik, izleyicinin mekân içinde sessizce dolaşan bir varlık gibi hissederek aktif hâle gelmesini sağlarken, aynı zamanda onu mekânın tarihine ve hafızasına dair sürekli bir düşünce sürecine davet eder. Tortum, izleyiciye mekân ve hafıza üzerine düşünsel bir alan bırakmakla kalmaz, aynı zamanda bu düşünsel aralığı, izleyicinin aktif katılımı ile şekillendirmeye gayret eder. Böylece, izleyici yalnızca gözlemci değil, mekânın anlamını ve toplumsal dinamiklerini sorgulayan, onları yeniden yorumlayan bir aktöre dönüşür. *Büte* (2021), konuya ilişkin olarak, filmin sinematografik özelliklerine ve öznesi durumundaki mekâna dair şunları söylemektedir;

"Maddenin Hâlleri, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne bir yaşam alanı, bir habitat, bir ekosistem olarak yaklaşıyor. Karmaşık bir organizmayı bir çırpıda lineer bir anlatıyla, dramatik bir kurguyla anlamaya çalışmanın nafililiğini vurgular biçimde kamerayı bu organizmaya duyarlı, edilgen, geçirgen, anlamaya odaklı bir pozisyonda kullanıyor".

Resim 2. Hastanenin hayaleti suretine bürünen ve Cerrahpaşa'nın koridorlarında dolaşan Tortum'un sinematografisine bir örnek

Tortum'un iki uzun metraj belgeselinde, bireysel hikâyelerin arkasındaki toplumsal ve kültürel yapıların keşfi önemli bir yer tutar. Filmlerde, sadece yaşanan yerler ve çevreleri hakkında bilgi vermekle kalınmaz, aynı zamanda bu yerlerin sosyal ve politik bağlamını da aktarma gayreti gösterilir. Yönetmenin, mekânın ve karakterlerin etkileşimini derinlemesine irdelemesi, izleyiciye geniş bir perspektif sunarken, bu durum Tortum'un toplumsal gözlem yeteneğini ortaya koyar. *Anadolu Turnesi*, *Maddenin Halleri*'nde olduğu gibi kameranın gözlemci konumunda olduğu ve "yok gibi" hissedildiği bir filmidir. Fakat *Maddenin Halleri*, görüntü üretim süreçleri açısından Tortum'un bir önceki filminden ayrışır. Film boyunca, yalnızca klasik görüntü oluşturma yöntemleri kullanılmaz, tıbbi uygulama yöntemlerine dair ameliyat kamerası ve tomografi, ultrason, röntgen görüntüsü benzeri imajlar ile anlatı çeşitlendirilir. Nitekim bir doktorun peşine takılıp hasta odalarında gezen kamera, ameliyathaneye gelindiğinde takipçi rolünü bırakıp sabit bir gözlemci rolüne geçer; kendine sabit bir konum belirler ve ameliyatı çerçeve içinde çerçeve kurma tekniğiyle, kısa bir süre laparoskop vasıtasıyla izler. Laparoskopun sağladığı görüntü ise hiçbir sinema kamerasının ulaşamayacağı bir görüntüdür. Wham (2020), bu çeşitliliğe ilişkin, görüntülerin nasıl yaratıldığının, temsili teknolojilerin aynı zamanda bedenleri ve çevreyi kavramsallaştırma biçimini de değiştirdiği fikrini öne çıkardığını belirtir.

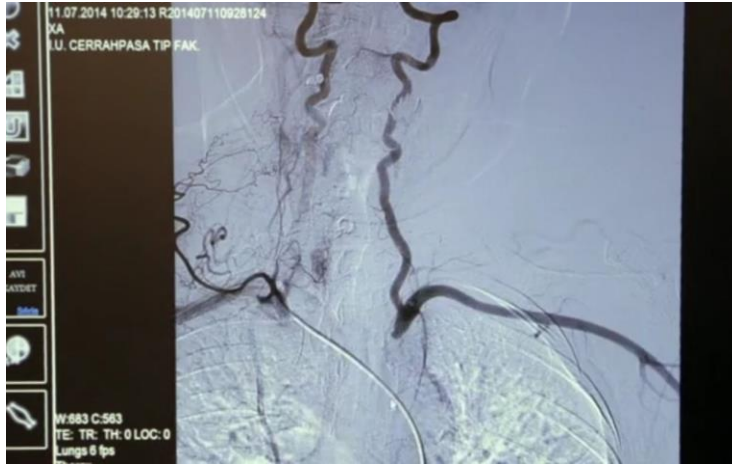
Resim 3. Gözlemci konumdaki Tortum'un kamerası laparoskop vasıtasıyla ameliyatı izlerken

Peki, yönetmen *Maddenin Halleri*'ndeki gözlemci kamerasını anlatı nezdinde neye dayandırır? Tortum (2024), *Maddenin Halleri*'ni, her ne kadar belgesel formunda olsa da esasında bir *essay film*³ tanımlamasıyla açıklar. Esasında bu filmin bir derdi vardır ve yönetmen bu sorun üzerine seyirciyle iletişim kurmaktadır. Kendi kişisel bağları dışında, hastanenin uzun süredir tartışılan yıkılma durumu da bu durumun çıkış noktasıdır. Zaten film "Yıkılması tartışılan, doğduğum ve babamın yıllardır çalıştığı Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne" yazısıyla açılır. Bu nedenle, belgeselin esas amaçlarından biri izleyiciler için eski monoblok binalara ve mekânın günlük yaşamına bir pencere açmak iken Tortum'un anlatısıyla şekillenen bir diğer söylem, binaların olası bir İstanbul depreminde yıkılacağına dair yaratılan söylemlerin, yerleşkenin bulunduğu konumun maddi anlamda değerli olması sebebiyle çıkarıldığı; bu bölgeyi otel veya daha fazla para kazandıracak bir şey için değerlendirilebileceği fikridir. Bu fikir, film boyunca sürdürülen eleştirinin kaynağıdır. Ayrıca Tortum, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi binalarının bir kurum kültürü oluşturduğunu düşünmektedir ve bu düşüncesi Halbwachs'ın 'anısız bir öneme sahip belirli mekânlar' kavramıyla kesişmektedir. Yönetmen, bu binaların yıkılıp tekrar yapılmasından

³ Deneme film veya sinematik deneme, çoğu zaman özdeşimsel (self-reflexive) olarak kendi eleştirisini sunma üzerine kuruludur. Öncülü olan yazılı deneme gibi, deneme film de disiplinler sınırları aşarak kavramsal ve biçimsel normları ihlal eder (Alter, 2007, s. 44).

ziyade özellikle yıkılıp başka bir yere taşınmasının bu kurum kültürünü de öldüreceği düşüncesindedir⁴ (Tortum, kişisel görüşme, Mayıs 2023).

Tortum, neredeyse tüm işlerinde, biçim üzerinden kompleks bir yol izler. Anlatısını biçime dayalı kurduğu sinemasının içerdiği metaforlar da yadsınamayacak kadar fazladır. *Maddenin Halleri*'nin hemen başında akciğer tomografisi görüntüleri seyircinin karşısına çıkar ve yönetmen belki de sadece bu görsellerle bile, seyircide, bir şeyi gözlemlemeye dair bir kanı uyandırmaya çalışır. Hemen ardından, bir camın arkasından izlediğimiz tomografisi çekilirken acı çeken hasta ve bu esnada günlük hayatına, sohbetine devam eden sağlıkçılar ekrana yansır. Elbette bu kişiler sağlıkçılar ve bu gibi tablolara aşinadırlar. Fakat ne olursa olsun içeride yaşanan acı, günlük yaşantısı bundan ibaret olan veya o acıyı hissetmeyen insanları ilgilendirmez, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde oluşan kurum kültürüne aşina olmayan birinin bu mekâna dair derinlikli bir fikri olamayacağı gibi. Yaklaşık bir saat boyunca hastane içinde bir hayalet gibi gezen seyirciyi bir anda yerleşkeden çıkarıp semtin sokaklarında bir ramazan davulcusu ile birlikte gezdiren yönetmen, sonrasında aynı ritmi devam ettirerek karşımıza birtakım damar görüntüleri çıkarır. Bu bağlamda, ilk bakışta çıkarılabilecek en basit anlam olan, şehrin sokakları, hastane koridorları ve damarların işlev benzerliği; Cerrahpaşa'nın ve şehrin, yani mekânın yalnızca bir bina veya yaşanılan çevre değil, varlığı ve kimliğiyle yaşayan, insanlar tarafından üretilen bir sosyal organizma oluşunu temsil eder.

Resim 4. Filmin dokuzuncu dakikasında karşımıza çıkan akciğer tomografisi görüntüleri

⁴ Görüşmenin yapıldığı tarih itibarıyla yerinde dönüşüm çalışmaları başlamamıştır ve yerleşkenin akıbeti belirsizdir. Bugün baktığımızda ise başlayan yerinde dönüşüm çalışmalarının durumu ve geleceği kamuoyu nezdinde belirsizdir.

Resim 5. Akciğer tomografisi görüntüleri gibi yönetmenin görsel anlatıyı çeşitlendirdiği, davulcu sahnesi sonrası gelen ve aynı ritim eşliğinde değişen damar benzeri görseller

5. Sonuç

Maddenin Halleri, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin gündelik yaşamını ve bu mekânın toplumsal bellekteki yerini derinlemesine ele alırken, mekânın üretimi ve toplumsal hafıza kavramlarını hatırlatan, irdeleyen ve sorgulayan önemli bir çalışmadır. Yönetmen Tortum'un doğduğu ve babasının uzun yıllar hekim olarak çalıştığı Cerrahpaşa, filmde yalnızca bir sağlık kurumu olarak değil, aynı zamanda yönetmenin anılarının ve toplumsal hafızanın somutlaştığı bir mekân olarak ele alınmaktadır.

Film, yerleşkenin yıkılma ve taşınma tartışmalarından yola çıkarken, filmin çıkışından sonra yaşanan yerinde dönüşüm meselesi mekânın nasıl dönüşeceğini ve bu dönüşümün etkilerini ele almak için bir süreç başlatmıştır. Nitekim hastanenin yıkılması veya taşınması, mekânın fiziksel ve sembolik anlamlarının yeniden üretildiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönüşümün, dinamik ve sürekli değişen bir yapıya sahip, ortak bir hafıza üreten mekânların yok oluşunda ne gibi durumlar oluşabileceğini göstermesi beklenmektedir. Filmdeki mekân-anlatı ilişkisinin de işaret ettiği gibi, bu mekânın dönüşümü fiziksel olduğu kadar sembolik bir anlam taşımaktadır. Özellikle 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından gündeme gelen İstanbul depremi beklentisi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin yıkılması ve dönüşüm sürecinin toplumsal bellek üzerindeki etkilerini daha da derinleştirmiştir. Film, bu dönüşümün getirdiği sosyo-politik eleştirileri ele alarak, mekânın maddi varlığı ile toplumsal anlamları arasındaki ilişkileri sorgulamaktadır.

Sonuç olarak, mekânın üretimi ve toplumsal hafıza kavramları üzerinden yapılan analizler, filmin sadece bir belgesel olarak değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve mekânın sinemada temsili üzerine önemli bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, film, mekânın ve toplumsal hafızanın dinamik, çok katmanlı ve ilişkiel doğasını vurgulayarak, bu süreçlerin toplumsal bağlamda nasıl anlamlandırıldığını ve deneyimlendiğini açığa çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

ALLEN, M. J. ve BROWN, S. D. (2011). Embodiment and living memorials: The affective labour of remembering the 2005 London bombings. *Memory Studies*, Cilt 4(3), 312-327. doi: 10.1177/1750698011402574

ALTER, N. M. (2007) Translating the essay into film and installation. *Journal of Visual Culture*, 6(1), 44-57.

AVAR, A. A. (2009). Lefebvre'in üçlü–algılanan, tasarlanan, yaşanan mekân–diyalektiği. *Dosya*, Cilt 17(0), 7-16.

BÜTE, E. B. (19.06.2021). *Maddenin Hâlleri: Sıradan Belirsizliklerin İzinde*. Altyazı. Erişim tarihi: 23.05.2023, <https://altyazi.net/yazilar/elestiriler/maddenin-halleri/>

COOLE, D. ve FROST, S. (2010). Introducing the new materialisms. D. Coole ve S. Frost içinde, *New materialisms: Ontology, agency, and politics* (1-43) Durham, North Carolina: Duke University Press. doi: 10.1215/9780822392996-001

ÇALIŞKAN, M. ve URAN, E. C. (27.02.2023). *Cerrahpaşa Tıp'ın büyük kısmı kapatıldı*. Erişim tarihi: 18.10.2023, <https://dha.com.tr/gundem/cerrahpasa-tipin-buyuk-kismi-kapatildi-2212546>

ÇAVDAR, O. (2017). Mekan ve kolektif bellek: Sivas katliamı ve Madımak Oteli. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, Cilt 4(1), 237-257. doi: 10.17572/mj2017.1.237257

DİNÇ, G. (2020). Tıphane'den Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne (1827–2019). *Cerrahpaşa Medical Journal*, Cilt 44(1), 1-20. doi: 10.5152/cjm.2020.19024

Tuncer Mert Aydın, "Mekân, Kolektif Hafıza ve Yerinde Dönüşüm: *Maddenin Halleri* (2020)", **ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi**, 4 (2),(Uluslararası Kısa Film, Video ve Fotoğraf Sempozyumu Özel Sayısı), 2024, ss. 145-163.

EKİCİ, Ö. K. (Mart 2023). 6 Şubat 2023 Depremleri. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Cilt 664(0)*, 6-13. Erişim tarihi: 02.10.2023
https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/6_subat.pdf

GAMBLE, C. G., HANAN, J. S. ve NAIL, T. (2019). What is new materialism? *Angelaki*, 24(6), 111-134, doi: 10.1080/0969725X.2019.1684704

HALBWACHS, M. (1980). *The collective memory*. (F. J. Ditter ve V. Y. Ditter, Çev.) New York: Harper & Row.

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İnternet Sitesi. (t.y.). *Tarihçe*. Erişim tarihi: 10.07.2024, <https://hastanecerrahpasa.iuc.edu.tr/tr/content/tarihce/tarihce>

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (t.y.). *İstanbul, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi*. 16.10.2023 tarihinde erişildi,
<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?57DDCABFE87283511D9C31533432F1D7>

LEFEBVRE, H. (1991). *The Production of Space*. (D. Nicholson-Smith, Çev.) Oxford, UK: Blackwell Publishers Limited.

Maddenin Halleri İnternet Sitesi. (t.y.). *Sinopsis*. Erişim tarihi: 27.02.2024,
<https://www.phasesfilm.com/tr/ana-sayfa>

MUBİ. (t.y.). *Anadolu Turnesi*. Erişim tarihi: 08.07.2024,
<https://mubi.com/tr/si/films/anatolian-trip>

TORTUM, H. D. (2016). *Embodied montage: reconsidering immediacy in virtual reality* (Doktora tezi, Massachusetts Institute of Technology, Department of Comparative Media Studies/Writing).

SOLAK, S. S. G. (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: kavramsal ve kuramsal bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6(1)*, 13-37.

TORTUM, D. (08.12.2020). *2020'nin en iyi belgeseli: Maddenin Halleri*. [Video] Erişim tarihi: 08.10.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=sehlREDTNO8>

TORTUM, D. (Yönetmen). (2020). *Maddenin Halleri*. Türkiye, Hollanda: İstos Film, Yumurta Yapım, Beatrice Films, Institute of Time.

TORTUM, D. ve ÇAMCI, A. (Yönetmen). (2023). *Kesit*. Türkiye: Deniz Tortum, Alican Çamcı.

Tuncer Mert Aydın, "Mekân, Kolektif Hafıza ve Yerinde Dönüşüm: *Maddenin Halleri* (2020)", **ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi**, 4 (2),(Uluslararası Kısa Film, Video ve Fotoğraf Sempozyumu Özel Sayısı), 2024, ss. 145-163.

TORTUM, D. ve ESKİNAZİ, C. (Yönetmen). (2018). *Anadolu Turnesi*. Türkiye: Aslı Erdem, Cem Celal Bilge, Deniz Tortum.

TORTUM, D. (17.05.2023). Kişisel görüşme.

YALVAÇ, F. ve ERÇANDARLI, Y. (2020). Geç kapitalizmin ideolojik söylemi olarak yeni materyalizm: Metalaşmış 'şeylerin' egemenliği. *Mülkiye Dergisi*, Cilt 44(2), 261-285.

WHAM, J. (31.05.2020). *First Look 2020: Phases of Matter*. Erişim tarihi: 20.05.2023, https://web.archive.org/web/20200407121843/http://www.reverseshot.org/features/2655/first_look_phases_matter